

Můj první dojem z USENETu

Sylva Šimsová,
Velká Británie

Jako mnoho jiných počítačových fanoušků jsem se nedávno zapsala do Internetu a stal se ze mne internetovský "newby" (nováček). Toto jsou mé první dojmy, týkající se zapojení do "newsgroups" v Usenetu, doplněné o několik úvah o Internetu jako komunikačním prostředku obecně i viděno očima dlouholetého informačního a knihovnického profesionála.

Internet jako nástroj komunikace

Internet je poměrně nový vynález, pro který se hledá místo mezi ostatními komunikačními metodami. S ústní komunikací má společnou neformálnost a netrvalost, s psanou komunikací pak možnost nekonečného skladování. V pravé ústní komunikaci je možno vyškrtnout, co bylo řečeno, prostě tím, že se to zapře. Psaná komunikace, a k ní dnes nesporně patří i komunikace elektronickými prostředky, je ukládána a nemůže být tudíž zapřena. Příspěvatel do "newsgroup" může jenom doufat, že jeho mladistvé neuváženosti jednou vymaže nějaké nahodilé selhání počítače. Do té doby nese odpovědnost třeba i za to, co napsal na obrazovku během spontánního půlnočního nadšení a co si potom sám po sobě ani nepřečetl (mnoho lidí používá Internet v noci, částečně vzhledem k lacinějším telefonním sazbám).

Přesnost jako vlastnost komunikace

V Gulliverových cestách obyvatelé jednoho ostrova nemohli pochopit, proč lidé nemluví pravdu. Připadalo jim, že lež se přičí účelu řeči. Jejich názor byl příliš zjednodušený, protože ve svém ideálním světě se nikdy nesetkali s polopravdou a předsudky, které nelze rozpoznat tak snadno jako lži. V lidském světě však jsou nutnou součástí všech komunikačních metod včetně Internetu.

V mluvené řeči je pochopitelné a přijatelné, když lidé přeženou subjektivitu, ač zahrnuje polopravdy a předsudky. Ve veřejné diskusi, i takové, kde se nachází vedle sebe několik subjektivních názorů, dávají účastníci přednost tomu, když žádný názor nemá převahu. V masmédiích se vyžaduje, aby redakce podala vyvážený obraz různých názorů.

Také v soukromém dopise je subjektivita přijatelná. Ve veřejné nebo skupinové korespondenci existují vedle sebe různé, často protichůdné názory. V redigované publikaci je úkolem redaktora tyto názory vyvážit.

Některé "newsgroups" v rámci Usenetu redigovány jsou, jiné přijímají více méně všechno, co jim kdo pošle. Ty, které buď nejsou redigovány vůbec, nebo jejichž redaktoři nejsou dost obezřetní, mohou být podle mého názoru problematické. Vedle nedostatku rovnováhy mezi různými názory je zde myslím také problém potenciálního zneužití Usenetu politickými extremisty, využívajícími síť k organizaci své činnosti.

Slušnost jako vlastnost komunikace

Výběr slov v soukromé konverzaci se řídí vkusem účastníků. Ve veřejné diskusi se předpokládá, že řečník zvolí slova, která jsou vesměs přijatelná. Některé prohršky proti této zvyklosti mohou být v Británii stíhány podle zákona o pomluvě ("slander"). V masmédiích se předpokládá totéž, ale někteří účastníci rádi šokují obecnost a doufají, že jim to projde.

Výběr slov v soukromém dopise se řídí vkusem pisatele. Ve skupinové korespondenci se předpokládá, že pisatel použije slova, která nikomu nevadí. Urážka na cti může v Británii opět být stíhána, a to podle zákona o urážce na cti ("libel"). Za tištěné slovo má odpovědnost redaktor, jehož povinností je zaručit, že publikace nikoho neurazí.

Organizace informací v Internetu

Informace, kterými jsme obklopeni, jsou v chaotickém stavu. Abychom se v nich vyznali, ať už z důvodu osvěžení svých vědomostí, nebo při hledání odpovědi na nové otázky, potřebujeme určité struktury, které nám umožní informace utřídit.

Jako knihovnice a učitelka knihovnictví jsem byla zvyklá především na dvě takové struktury: předmětové třídění a klasifikaci podle typu knihy ("reference books"). Věděla jsem, že mapy se najdou v atlasech a životopisy v životopisných slovnících. Knižní formát poskytuje knihovníkům i čtenářům či uživatelům další strukturu, která jim umožní se rychle seznámit s obsahem knihy: titulní stránka, zadní strana titulní stránky, text na obálce, obsah, případně rejstřík. Pro knihovníka tedy může být podle mého soudu první setkání s informacemi v Usenetu přímo otřesné. Klasifikace je zde založena jen na širokých námětech. Existuje pouze pravidlo, že příspěvky musejí odpovídat námětu příslušné "newsgroup" a že mohou být poslány dál, pokud se jejich námět zaměření skupiny vymyká. Je však těžké najít úplný aktuální přehled všech skupin, protože se ustavičně vytvářejí skupiny nové. A tak knihovník s jistým vděkem vzpomíná na průvodce po zdrojích tištěných informací, jako je třeba Walford, které uživatelé s jistotou umožňují informace hledat a najít.

Uvnitř zvolené "newsgroup" Usenetu už neexistuje žádná další klasifikace, takže třeba žádost o ubytování v České republice se najde hned vedle otázky o původu určitého českého slova.

Rejstříky zde neexistují (s občasnou výjimkou v některých skupinách, jakou jsem objevila např. v newsgroup o genealogii). Obsah příspěvku je naznačen v záhlaví, které se používá při vstupu do newsgroup; málokterá skupina však má pravidla o formulaci záhlaví. Mnohá záhlaví přitom ani nenaznačují obsah sdělení, jako např. záhlaví typu: "Prosím pomozte", "A ještě jedna otázka", atd.. Odpovědi ovšem nejsou vždy spojeny s původní otázkou, protože nováčci často ještě nevědí, jak toto spojení řešit, a jejich odpověď tedy dělá dojem nového příspěvku. V jedné diskusi, do které jsem se zapojila, se příspěvky k diskusi nacházely ve třech naprosto nesouvisejících částech.

Výsledkem je chaos, který vypadá jako "Notes and Queries" bez rejstříku. Britští knihovníci si vždy rádi listovali v "Notes and Queries" (já sama jsem svou první odpověď přispěla již v padesátých letech), a newsgroups je tedy fascinují stejným způsobem - odrážejí totiž myšlenky, otázky, příp. i nevědomost a důvěřivost obyčejných lidí, z nichž někteří posílají Internetem do světa to, co by nikdy neřekli ani svým nejbližším. (V Genealogy Newsgroup se např. jedna dopisovatelka světu svěřila, že se po ukončení práce na svém rodokmenu dozvěděla, že je vlastně adoptovaná, a proto že bude muset s rodokmenem začít znovu.)

Podle mého názoru tedy nejsou newsgroups jako zdroj informací dosti výkonné, ovšem jako zdroj náhodného poznání ("serendipity") nemají sobě rovné.

Informace o české kultuře via Usenet

Mezi prvními newsgroups, které jsem se jako nováček Usenetu rozhodla sledovat, byla skupina "soc.culture.czech-slovak". Dovolte mi zde malou analýzu dvou souborů příspěvků této newsgroup.

Data: Tyto soubory jsou odděleny mezerou asi 3 týdnů. Do prvního souboru byly příspěvky poslány mezi 25. únorem a 8. březnem (za 11 dní 202 příspěvků); do druhého mezi 22. a 26. březnem (za 5 dní 205 příspěvků). Analýza se týká hlavně prvního souboru, druhý jsem přidala jen jako kontrolní. (Bohužel jsem se rozhodla omezit druhý soubor podle počtu příspěvků, ne podle počtu dní. Někteří přispěvatelé ovšem posílají příspěvky v rozmezí více než pěti dní, jiní zase píšou jen určitý den v týdnu, třeba v neděli. Z těchto důvodů mé dva soubory nejsou plně srovnatelné.)

Jak často účastníci píšou: Do počtu jsem zahrнула pouze ty dopisovatele, kteří během sledovaného období poslali do newsgroup tři nebo více příspěvků. Překvapilo mne, že přibližně 6 lidí psalo každý den, jeden i dvakrát denně. I ve druhém souboru psalo 9 účastníků každý den a 7 více než jednou denně. V jednom případě se dokonce ukázalo, že jeden z dopisovatelů psal průměrně 6 příspěvků denně! Nedopustila-li jsem se chyby ve výpočtu, pak jde o zvlášť nadšeného přispěvatele.

Země původu: Většina účastníků této skupiny žije ve Spojených státech amerických nebo v Kanadě. Ostatní jsou roztroušeni po celém světě. V prvním souboru pocházely pouze 3 příspěvky (ze dvou set!) z České republiky a žádné ze Slovenska. Ve druhém souboru bylo 11 příspěvků z České republiky a 3 ze Slovenska.

Jazyk příspěvků: Dvě třetiny příspěvků jsou v češtině, jedna v angličtině. Několik článků je v jiných evropských jazycích a 2 nebo 3 ve slovenštině. (Usenet má ovšem také slovenskou newsgroup a někteří dopisovatelé píšou do obou.)

Role univerzit v Internetu: Dopisovatelé, kteří nejsou na univerzitách, nemají možnost využívat Internet zadarmo. Ceny na Západě jsou snesitelné, ale v České republice jsou pro většinu, zejména jednotlivců, dosud nedostupně drahé. V prvním souboru bylo 54 příspěvků od účastníků z univerzit, ve druhém 85 - průměrně tedy 69.5 (34%).

Komentáře a fakta: Příspěvky je - velmi zhruba - možno rozdělit podle toho, zda obsahují fakta ve formě otázek a odpovědí na ně, nebo komentáře. Přibližně čtvrtina českých příspěvků obsahovala fakta a přibližně čtvrtina anglických komentáře.

Typy faktů: V anglických příspěvcích je více otázek. Ve druhém souboru přibýlo otázek, asi proto, že ve sledované době začínala turistická sezóna. Technické náměty, kterých je v prvním souboru víc, než bych očekávala, se týkaly nejrůznějších problémů, včetně dotazu, jak si lze prostřednictvím Internetu poslat ("download") obrázky českých poprsí, a to místo diskutování o politice!

Typy komentářů: Přibližně 15% příspěvků se týkalo veřejných osobností a diskusí a komentářů k tomuto tématu. Další diskutovaly a komentovaly novinové články. Zvláště v prvním souboru citovalo 40 příspěvků (37%) Československý týdeník a 12 (6%) Nezávislé noviny. Vzhledem k tomu, že příspěvky, které citovaly jiné listy, by se daly spočítat na prstech jedné ruky, zdá se, že prezentace účastníků pokud jde o politické spektrum nebyla vyvážená.

Vulgární slova: V souladu s etiketou Internetu, které se říká "netiquette", se mají příspěvatelé vyhýbat sloům, která se normálně nepoužívají v tisku. Ve většině newsgroups, které jsem sledovala, se toto pravidlo skutečně dodržuje a jen velice zřídka se najde nějaké anglické vulgární slovo. V českých textech však byla v 22% prvního vzorku a 19% druhého vzorku vulgární česká slova. Pět příspěvků dokonce obsahovalo vždy mezi 4 a 6 různými vulgárními slovy. Rozmanitost tohoto slovníku potom v době mezi oběma vzorky poklesla z 89 na 54 slov, a tak je možné, že si někdo stěžoval, což způsobilo relativní vyčištění jazyka.

Souhrn o této newsgroup: Jak vyplývá z mé skromné uživatelské analýzy, příspěvatelům v dané newsgroup se někdy nedaří vyhnout zaujatosti nebo vulgárním výrazům. Je to podle mého soudu politováníhodné, protože to může mezi uživateli Internetu, kteří hledají úvod do české a slovenské kultury, vyvolávat mylný dojem. V této souvislosti mně osobně připadá, že nevyvážená politická orientace účastníků a debata spočívající v hanlivých epitetech udělovaných veřejným osobnostem je vážnějším přestupkem, než jaký představuje pouhý vulgární jazyk. Jako čtenář této newsgroup bych nechtěla pokazit zábavu současným příspěvatelům, jejichž hravému humoru se někdy sama ráda zasměju, myslím si však, že by této skupině prospělo, kdyby se rozšířil okruh jejich účastníků a aktivních příspěvatelů z České republiky a ze Slovenska (možná se najde někdo z čtenářů této internetovské přílohy?).

Knihovny budoucnosti

Lidí, kteří mají k dispozici počítač a modem, dnes neustále přibývá. Dříve či později mnoho z nich objeví, že Usenet je ohromná zábava, a bude to možná na úkor času, který dříve věnovali četbě novin, odborných časopisů a literatury. Osamělí lidé, kteří dříve pro útěchu četli knihy, budou teď hledat nové přátele v Usenetu. Neosobní přátelství na velké vzdálenosti jistě mají svůj půvab. Ale knihovna, která až dosud nahrazovala osamělým lidem přátele, osiř.

Knihovna také ztratí čtenáře, kteří se chodívali na něco zeptat. Ti budou posílat otázky do Usenetu, i když odpovědi na ně budou méně přesné a obsažné než ty, které by jim poskytla knihovna. Výdyť jsou tu odpovědi typu "Můj tchán říká, že.." Některé odpovědi ovšem citují prameny. Já sama se snažím udávat nejen citaci, ale také jméno knihovny, kde jsem informaci našla. Pochybuji ovšem, že tím přiměji davy čtenářů, aby se vrátili do knihoven. Je to z mé strany asi jen gesto knihovnice, které je líto, že i knihovny se budou muset změnit. Končím, protože spěchám k Usenetu. Nemohu se dočkat, co mi dnes přinese.